

RESİM / NACİYE TEVFIK

Yüz yıldır gizlenen ressam

Türkiye'nin ilk kadın ressamlarından Emine Naciye Tevfik'i ansiklopedilerde boş yere aramayın, bulamazsınız. Geçen yüz yılın son çeyreğinde resme başlayan, İtalyan ressam Valeri'nin öğrencisi sanatçıdan günümüze 27 tablo kaldı ve bugüne kadar bunların hiçbirini günışığına çıkmadı

Öncü kadın ressamlardan Emine Naciye Tevfik (1878-1960), hiç araştırılmamış, Larousse ve Britannica'larda adına rastlanmayan, yok sayılan sanatçılarımızdan biri. Eğer onu İstanbul Valideçeşme'deki bir apartman dairesinde, hoş bir rastlantı sonucu bulmasaydık, hâlâ kayıp bir sanatçı olarak kalmaya devam edecekti.

Naciye Tevfik eşinin görevi mecburiyetiyle peşinden gittiği Kudüs'te, Selanik'te, Bursa'da, Konya'da ve Ankara'da yün örür gergef işler gibi resimle ilgileniyordu. Eşi anılan illerde valilikler yapan Tevfik Hamdi (1876-1956) beydi. 89 yıl süren ömründe Sayıştay, Danıştay başkanlığı yapan, Yüksek Mühendis Mektebi'nde (sonradan İTÜ) ve Hukuk Fakültesi'nde "Ord. Prof" unvanıyla hocalık eden, Milli Mücadele sürerken Damad Ferid Paşa kabinelerinde Bayındırlık ve Maliye bakanı olarak görev alan Tevfik Hamdi

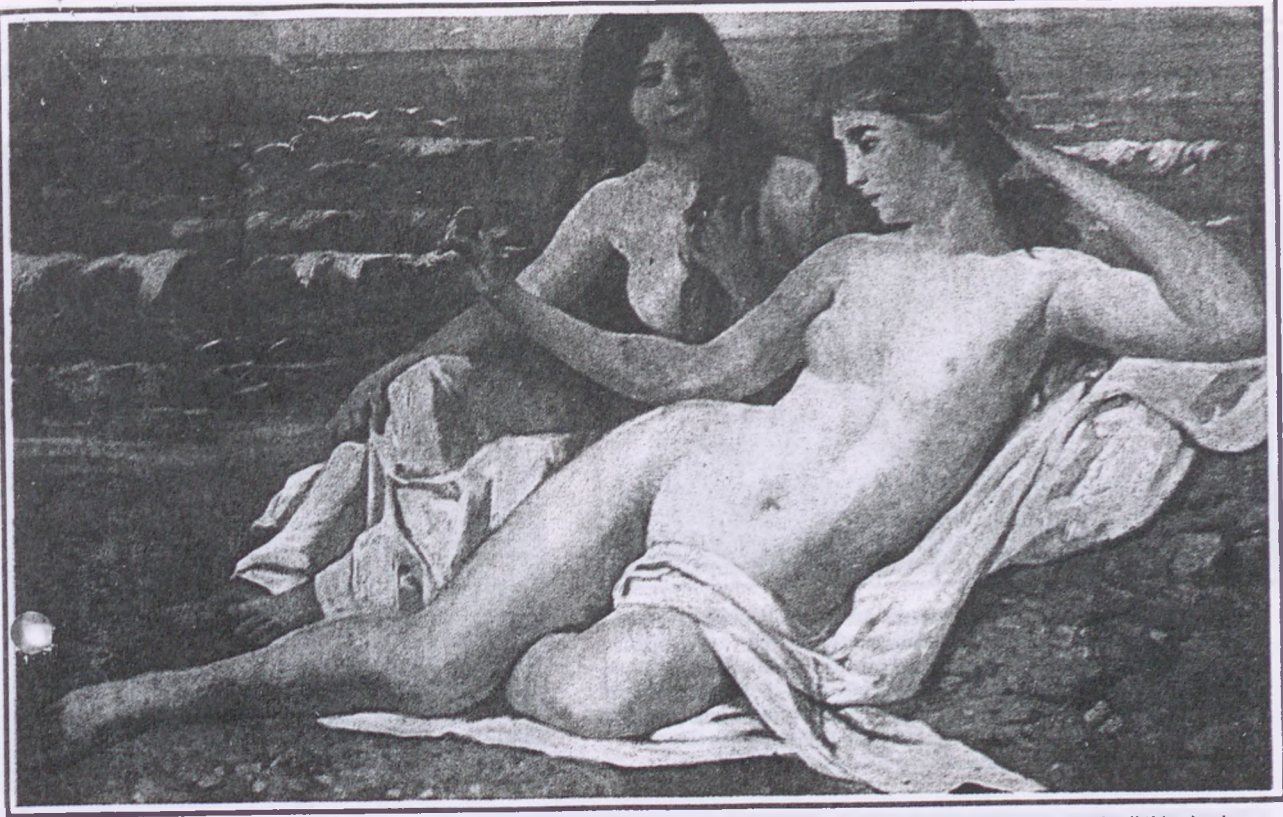
bey, eşinin resim hevesini her zaman arkalamış aydın bir Osmanlıydı. Kendi kendine Fransızca öğrenen eşine, o sıralar İstanbul'da Mektebi Sanayii Şahane'de öğretmenlik yapan İtalyan ressam Salvator Valeri'den özel resim dersleri aldınıyordu. Hatta Valeri ona portakal natürmordlu paletini hediye etmişti.

O dönem Asker Ressamlar "suret

memnu" diye figürden kaçınıp manzara resimleri yaparlarken, ilk kadın ressamlarımız Müfide Kadri, Emine Fuad, Melek Celal, Mihri, Celile, Vildan hanımlar yalılarda konaklarda saklı saklı "insan" resimleri çiziyorlardı. "Selamlıkta" Osman Hamdi resmi ressamların peyzajlarına karşılık figürü akademileştirmeye çalışırken, kadınlar bu devrimi "haremde" çoktan gerçekleştirmişti bile. Ülkemizde plastik sanatların Ama-

zonları hakkında yapılmış tek araştırma olan Taha Toros'un "İlk Kadın Ressamlarımız" kitabından başka hiçbir kaynaktan Naciye Tevfik adına rastlanmıyor. Nüzhet İslimyeli'nin ve Pertev Boyar'ın plastik sanatçılar ansiklopedilerinde de adı yok.

İlk ve tek kaynak Taha Toros'un kitabında bir fotoğrafı ve kısa biyografisiyle tanıtılan Naciye Tev-

Naciye Tevfik genellikle portre çalışmış bir ressam. Ancak eserleri arasında bir de nü denemesi var. O sıra Asker Ressamlar iktidardaydı ve onların figürden kaçınan resimleri. Naciye Tevfik ise resme doğrudan figürle başlamıştı. Meliha Zafir (altta) de annesi gibi ressamdı.

fik'in ürünlerine -belki ulaşamadığından- hiç yer verilmemiş. Sonra aynı kaynakta ressamın Fransızca şiirler yazdığı, Batı müziği paralelinde eserler hazırladığı ve çiçek resimleri yaptığı belirtiliyor.

Ancak aile tarihi hakkında araştırmalar yapan, atalarından Şirvanlı Ahmed Hamdi'nin "Hindistan, Svaz ve Afganistan Seyahatnamesi"ni kitaplaştıran ve şu sıralar büyükbabası Tevfik Hamdi beyin hatıratını yayınlamakla meşgul varislerin-

den Fatma Rezzan hanım, büyükannesinin hiçbir zaman müzikle ve Fransızca şiirler uğraşmadığını, çiçek resmi de hiç yapmadığını, şiir ve müzikle ilgilenenin annesi Meliha Zafir olduğunu "tashih" ediyor.

Bugüne kadar gizli kalmış, hakkında ciddi tek satır yazılmamış ressam Naciye Tevfik, kendi gibi öncülerden Müfide Kadri, Melek Celal, Vildan Gizer kadar sanatında erginleşmiş, üretken bir sanatçıydı. Özel hocası Valeri gibi "net, keskin ve

Fransızca rüya gören kadın

Naciye Tevfik'in üç kızı olmuştu. Bunlardan Meliha Zafir (1869-1979) de annesi gibi ressamdı. "İsa'nın Nişanlısı" olduklarına inanan rahibelerin öğretmenlik yaptığı Moda Sörlük okulunda dört yıl okuduktan sonra İtalyan Rivierası'nda Bordighera (İsa'nın Yükselişi) Assumption okuluna öğrenci oldu.

Piyano çalışıyordu, klasik tarzda besteleri vardı. Rüyelerini Fransızca gördüğünü itiraf eden Zafir, bundan

başka İngilizce, Almanca ve İtalyanca biliyordu. O da annesi gibi portreciydi. 15'i aşkın çalışması bulunan Zafir'in eserleri arasında devrin ünlü sinema yıldızlarından Greta Garbo, Brigitte Helm ve Türkiye'ye de gelen Marie Bell portreleri vardı.

Hıristiyan kültüründen, özellikle de Fransız kültüründen derinlemesine etkilenen Meliha Zafir gizli şairdi de. Fransızca yazdığı şiirlerini 1952 yılında Paris'te Edition de la Revue Moderne adlı yayınevinde bastırılmıştı. "Sanguines et Fusains" adlı tek şiir kitabında Zeyneb Aksel takma adını kullanmıştı. Adına şiirler adadığı Baudelaire'a aşırı bir

düşkünlüğü vardı. Verlaine de çok sevdiği şairlerdendi. Onların şiirlerini ezbere biliyordu ama buna karşılık Türk şiirini ve şairlerini hiç bilmiyor ve takip etmiyordu.

Naciye Tevfik gerçi hayatı boyunca "ressam" kimliğine hiç bürünmedi ama resimdeki gelişmeleri de hiçbir zaman boşlamadı. Önceleri net ve keskin hatlı portreler yaparken, son dönem empresyonist eserlerle (üstte) fırçasını daha serbest bırakmıştı. Eşi Kudüs valisiyken tanıştığı bir Arap kabile şeyhi (sağda) onu çok etkilemişti. Çünkü bu adam eşi Tevfik Hamdi beyi yüzde yüz bir ölümden kurtarmıştı. Naciye Tevfik hanım da Kabile şeyhine şükran borcunu onun muhteşem bir portresini yaparak karşılık verdi

ayrıntıcı bir görüşle modelin psikolojisine kadar inen analizci" bir portre ressamıydı. Büyük tuval üzeri-

Habeş Köle Nadide Bacı portresi Emine Naciye Tevfik'in en çarpıcı eserlerinden. Tablodaki erkeğe benzeyen hanım, vaktiyle Habeşistan'dan kaçırılıp getirilmiş bir köleymiş. Sonradan Naciye Tevfik'in himayesine giren bu kadın 70'li yıllara kadar hayattaydı

rine yağlı boya çalışan sanatçıdan günümüze biri kayıp toplam 27 tablo kaldı. Kayıp yağlı boya tablo, Sultan Aziz'in torunu Nizamettin Efendinin portresi ve Mihrişah Sultan'ın terekesinde olduğu tahmin ediliyor.

"Deli" diye ömrü boyunca Çırağan Sarayında rehin tutulan V.Murad'ın kızı Fehime Sultan, Habeş Köle Nadide Bacı, Kudüslü kabile reisi, Franz Liszt, Goethe, Darwin, Herbert Spencer portreleri onun en başarılı olduğu resimleri.

Canlı mankenlerle ve bazen de fotoğraflardan yararlanarak çalıştığı ve hayatı boyunca hiç sergi açmayan Naciye Tevfik'in Sahilde Çıplaklar adlı bir de nü denemesi var. Alman İmparatoru II.Wilhelm'i, Kudüs'te Ömer Camiini mahiyetiyle gezerken gösteren belgesel resmi, ailesi tarafından Deniz Müzesine armağan edilmişti. Ancak bu resim teşhir edilmeyip müzenin deposuna kaldırıldı.

Sanat tarihçilerine ve ansiklopedistlere ipuçlarını verdiğimiz Naciye Tevfik, yazık ki günümüzün ışık hızıyla yolalan görsel iletişim fırsatına yetişemedi. Ancak emeği yok varsayılan, zaten hafızasız olan toplumun ilgisizliğiyle unutulup giden "ressam", her şeye rağmen sabırla keşfedileceği günü bekliyor.

Ümit BAYAZOĞLU